Elisabeth van den Bergh, de vrouw van Wouter van Langerak, en een zoenovereenkomst uit 1319

door
B. de Keijzer

Inleiding

Bij het samenstellen van de genealogie van de heren van Langerak[1] bleken er veel raakvlakken te zijn met het geslacht Van den Bergh – Van Liesveld (uit Lede-Arkel).[2]
Dat is niet zo vreemd omdat deze families, ieder voor de helft, de stad Nieuwpoort in bezit hadden, waardoor veel zaken gezamenlijk geregeld moesten worden. Zo werd op 26 december 1322 door Gijsbert van Langerak en Arnoud van Liesveld een aanvullende keur gegeven aan de inwoners van Nieuwpoort, waarbij – omdat beiden op dat moment nog niet over een eigen zegel beschikten – Jan III, heer van Arkel, gevraagd werd de keur te zegelen. Hij voldeed aan dit verzoek waarbij hij hun beiden zijn *neef* noemde.[3]
Voor Arnoud van Liesveld als lid van de familie Lede-Arkel zeer aannemelijk, maar voor Gijsbert van Langerak kan de betiteling een vorm van beleefdheid geweest zijn. Echter er zijn verschillende argumenten aan te voeren waaruit blijkt dat er wel degelijk sprake is van een familieverwantschap zoals bijvoorbeeld het feit dat naast leden van de familie Van den Bergh ook de 'kinderen van Langerak' worden genoemd in de *zoenovereenkomst* na de doodslag op van Jan van Boenswaert, waarover al veel is gespeculeerd en gepubliceerd.[4]
Als Gijsbert van Langerak inderdaad een *neef* is van Jan III, heer van Arkel, is het zinvol alle beschikbare gegevens opnieuw naast elkaar te leggen en kritisch te beoordelen.

Emmen, 2020 (afgesloten 28 oktober).[5]

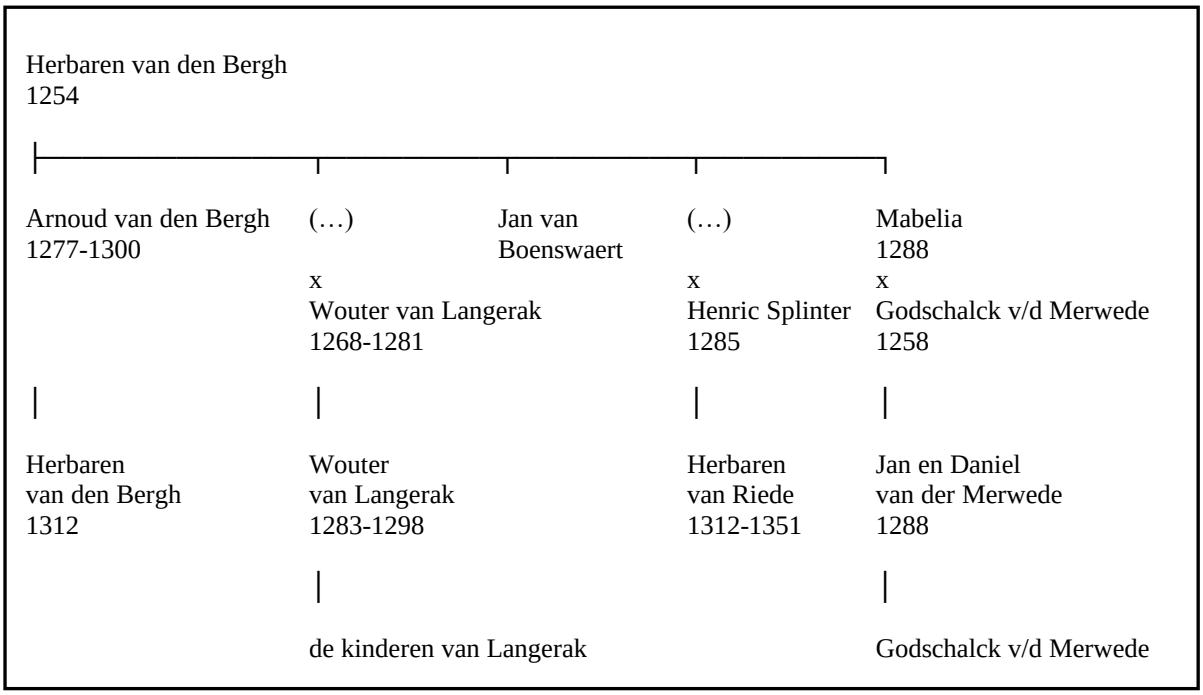
De zoenovereenkomst

Hoek is de eerste geweest die zich gebogen heeft over de genealogische implicaties van de uitbetaling aan de vier partijen, die in de *zoenovereenkomst* met naam worden genoemd. Hij plaatste de zoenovereenkomst tussen 1301 en 1321.[6] De stad Schoonhoven moest vanwege de doodslag op Jan van Boenswaert behalve een bedrag van 600 pond, bestaande uit 300 pond als erf- of maagzoen en 300 pond als voorzoen, ook 150 pond aan de graaf ter beschikking stellen, die – zo staat er – het aandeel (van ieder) zal bepalen (op zijn verklaring of bevel) om daarmee (te) *versien* (voorzien = betalen) Herbaren van Riede, de kinderen van Langerak, Herbaren van den Bergh, Godschalk van der Merwede en degenen, die daartoe waardig worden bevonden.
De genealogische opstelling die Hoek geeft van de 'gerechtigde magen', gaat uit van de veronderstelling dat de overleden Jan van Boenswaert een zoon is van Herbaren III, heer van den Bergh (1254). Bij deze opstelling heeft Hoek zich laten leiden door de publicatie van

[1] De Keijzer, Van Langerak-1.
[2] De Keijzer, Van den Bergh – Van Liesveld.
[3] Telting, Nieuwpoort, blz. 17, d.d. 26-12-1322 (aldaar ten onrechte gedateerd op 15-5-1322).
[4] Hoek, Rhoon.
[5] Eventuele aanvullingen en verbeteringen op deze publicatie s.v.p. richten aan de webmaster van HoGenDa: webmaster@onsvoorgeslacht.nl
[6] Hoek, Rhoon, kolom 255-256.

Dit document is afkomstig van www.hogenda.nl
Klik hier voor het totale register van Genealogieën.

Vermast,[7] en plaatste Mabelia als een dochter van Herbaren, heer van den Bergh. Ten gevolge daarvan kon Jan van Boenswaert in zijn visie geen kleinzoon zijn omdat dan ook de magen van moederszijde genoemd zouden moeten zijn wat – volgens Hoek – niet zo is (geneagram 1).

Geneagram 1. De genealogische opstelling van de gerechtigden volgens Hoek (1969).

Aangezien Mabelia van de Lede chronologisch gezien geen dochter maar een zuster van Herbaren III, heer van den Bergh, is vervalt het door hem aangedragen argument. Thans kunnen we ruim 50 jaar later ook vaststellen dat de afstamming van Herbaren van Riede,[8] evenals die van de kinderen van Langerak waar hierna opnieuw uitvoerig op wordt teruggekomen,[9] van Herbaren van den Bergh onjuist is.

De zoenovereenkomst is vastgelegd in een ongedateerde akte, die voorkomt in een register van graaf Willem III over de periode 1317-1336, en is verleden voor Jan van Bergen, baljuw van Zuidholland. Zijn ambtstermijn liep van begin 1318 tot zijn overlijden kort voor 8 oktober 1321.[10] De *zoen* moet in ieder geval plaatsgevonden hebben tussen 1318 en 1321, maar meer waarschijnlijk september/oktober 1319.[11] De waarschijnlijke datum klemt des temeer omdat in de *zoen* Herbaren Florekensz., kleinzoon van Herbaren van den Bergh, *niet* wordt genoemd. Op 22 juni 1319 droeg deze kleinzoon eigen vrij goed, bestaande uit het huis (Liesveld) en de hofstede, op aan graaf Willem III om er daarna mee te worden beleend. Na zijn dood te komen op zijn zoon Arnoud.[12] Daarna komt hij niet meer voor, zodat het voor de hand ligt dat hij kort daarna is overleden. Dat zal in ieder geval plaatsgevonden hebben voor 30 maart 1321 toen zijn zoon Arnoud werd beleend met het gerecht Ammersgraafland en Achterland.[13] De datering

[7] Vermast, Uten Goye.
[8] De Keijzer, Van Riede.
[9] De Keijzer, Langerak-1, blz. 49-64; De Keijzer, Langerak-2.
[10] Smit, Inleiding, blz. 149-150.
[11] NA, Archief van de Graven van Holland, inv.nr. 289, fol. 4v-5r, d.d. september/oktober 1319. Transcriptie (bijlage no. 2).
[12] NA, Archief Graven van Holland, inv.nr. 712, fol. 158, d.d. 22-6-1319.
[13] NA, Archief Graven van Holland, inv.nr. 712, fol. 159v, d.d. 30-3-1321.

Dit document is afkomstig van www.hogenda.nl
Klik hier voor het totale register van Genealogieën.

september/oktober 1319 past precies tussen de twee genoemde data, zodat het aannemelijk is dat Herbaren Florekensz. is overleden tussen 22 juni en september/oktober 1319. Wat wellicht de verklaring is dat hij niet wordt vermeld onder de 'gerechtigden' en zijn kinderen worden vertegenwoordigd door zijn neef Herbaren van den Bergh.

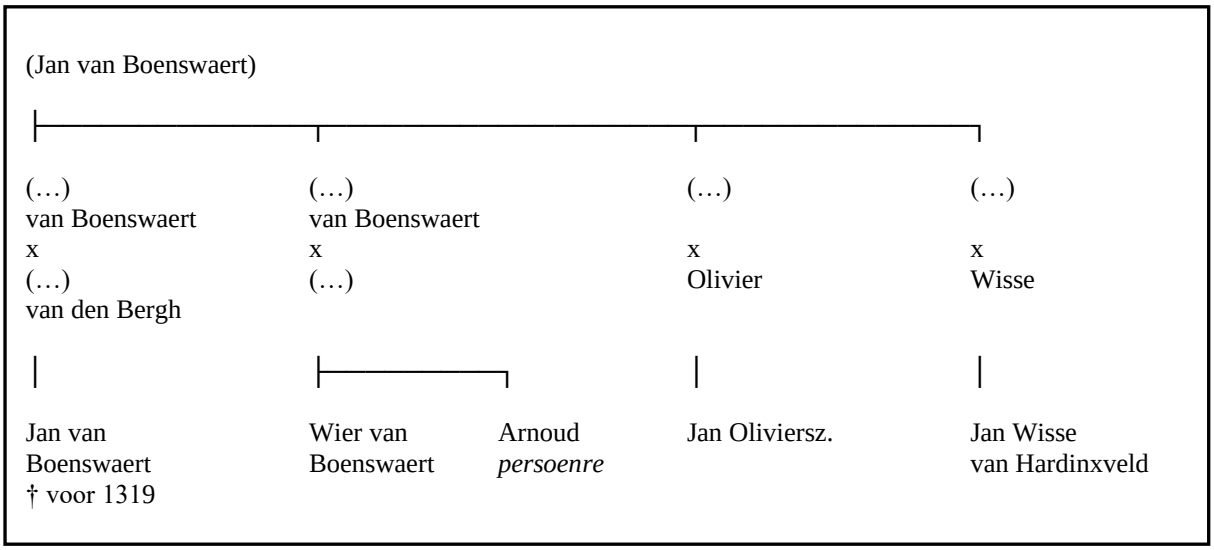
Tegenover elkaar staan de verwanten (magen) van het slachtoffer, Jan van Boenswaert, en de stad Schoonhoven. Er was een geschil ontstaan over de afwikkeling van de doodslag, kosten en schade, waardoor de vrede tussen de partijen nog niet was hersteld. Hoe lang het geschil al liep is niet duidelijk, maar uiteindelijk heeft graaf Willem III in overleg met zijn broer Jan van Henegouwen, heer van Beaumont,[14] een einde aan het geschil gemaakt en uitspraak gedaan waaraan de partijen zich moesten houden. De uitvoering werd verder overgelaten aan Jan van Bergen, baljuw van Zuidholland. Bepaald werd dat behalve de eerder genoemde zoenbedragen de inwoners van de stad Schoonhoven met twee honderd man een voetval zouden doen voor de verwanten van het slachtoffer, d.i. smeken om vergiffenis Ook werd hen opgedragen *kloosterwinning* tussen Maas en Zijpe te doen. Dat wil zeggen zorgdragen dat de nagedachtenis van de doodgeslagen Jan van Boenswaert wordt opgenomen in de gebeden van de monniken en nonnen te Egmond, Leeuwenhorst (bij Noordwijk), Rijnsburg, Loosduinen en Koningsveld (bij Delft).[15] De uitvoering van deze uitspraak ging in op de eerste zondag na 1 oktober[16] en diende uitgevoerd te zijn voor de eerste zondag na 2 februari. Men gaf de stad Schoonhoven dus vier maanden de gelegenheid om haar zaakjes op orde te brengen.

Jan van Boenswaert

In het Registrum Guidonis komen over de periode 1302-1317 niet minder dan 93 zogenaamde 'zoenbare misdrijven' voor.[17] Hieruit blijkt dat een zoengeld van 600 pond, zoals in het geval van Jan van Boenswaert, tamelijk hoog is. Vergelijkbaar met die van Ernst van den Bosch, doodgeslagen in 1309, waarbij 475 pond aan zoengelden werden uitgekeerd.[18] Hij behoorde tot een zijtak van de familie Van den Bosch (Amstel).[19] Bij meer prominente adellijke families, zoals Sweder van Vianen, doodgeslagen in 1309, was het bedrag flink hoger. In dat geval bedroeg het zoengeld 2.000 pond.[20] Voor de andere beschreven misdrijven lagen de zoengelden beduidend lager.
De conclusie lijkt gerechtvaardigd om in Jan van Boenswaert een lid van een adellijke familie te zien. Hoewel ik in het begin terughoudend was over een genealogische samenhang tussen de heren van den Bergh en Jan van Boenswaert,[21] ben ik door de ontwikkeling van nieuwe inzichten met betrekking tot zoenovereenkomsten,[22] en de inbedding van de magen van Jan van Boenswaert tussen de familieleden Van den Bergh, van mening veranderd.
Hij is niet de enige 'Van Boenswaert'. Onder de borgen komen behalve leden van familie Van den Bergh ook zijn familieleden voor. Hoewel het niet voor honderd procent hard gemaakt kan worden, zal Jan van Boenswaert via zijn moeder een kleinzoon zijn van Herbaren III, heer van den Bergh. De familie van vaderszijde kan als volgt in beeld gebracht worden, waarbij de voornaam *Jan* leidraad is geweest. Het overzicht heeft daarom een sterk hypothetisch karakter (geneagram 2).

[14] Hij was ook onder andere heer van Schoonhoven.
[15] Van Herwaarden e.a., Geschiedenis Dordrecht, blz. 59; Glaudemans, Om die wrake wille, blz. 242.
[16] De uitspraak heeft dus voor 1 oktober plaatsgevonden.
[17] Immink, Registrum Guidonis, blz. 31-39.
[18] Immink, Registrum Guidonis, blz. 17.
[19] Een publicatie is in voorbereiding.
[20] Immink, Registrum Guidonis, blz. 14.
[21] De Keijzer, Borgen, blz. 68-69.
[22] De Keijzer, Bewijsvoering, blz. 47-53; De Keijzer, Zoenovereenkomst 1309.

Dit document is afkomstig van www.hogenda.nl
Klik hier voor het totale register van Genealogieën.

Geneagram 2. Hypothetische opstelling van de genealogie Van Boenswaert.

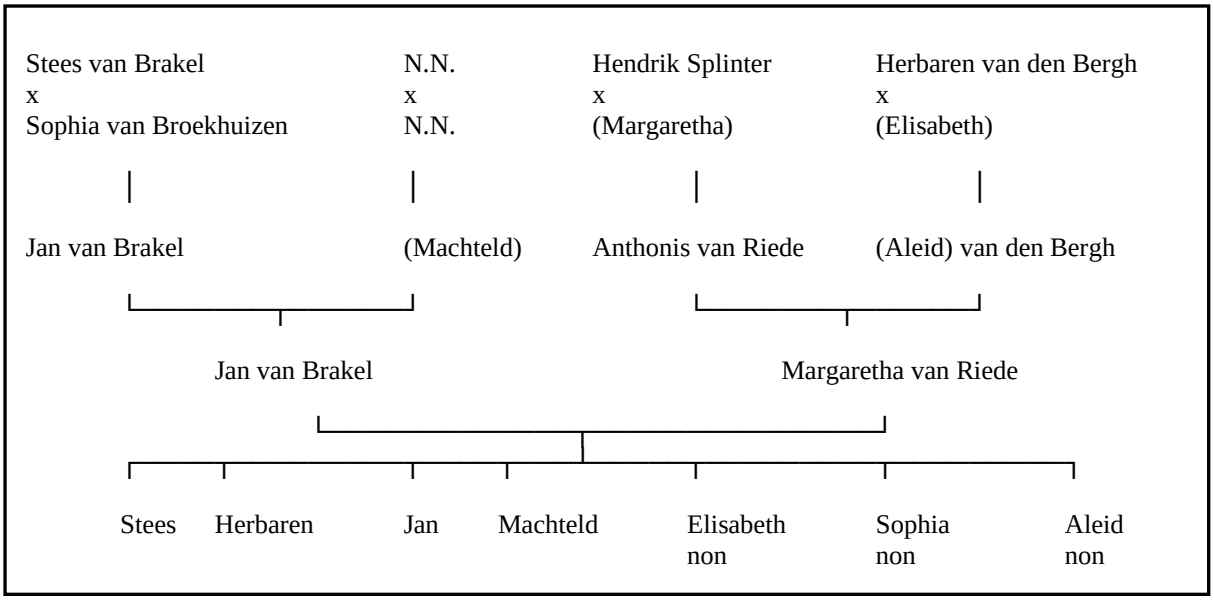
De kinderen van Langerak

In de zoenovereenkomst worden de 'gerechtigden', zoals vaak het geval is, in een bepaalde volgorde vermeld. Indien die volgorde strikt wordt aangehouden, dan volgt daaruit dat het genealogisch verband in staken op één of andere manier als volgt moet zijn: (1) Herbaren van Riede, (2) *de kinderen van Langerak*, (3) Herbaren van den Bergh en (4) Godschalk van der Merwede. De kinderen van Langerak zijn ingeklemd tussen Herbaren van Riede en Herbaren van den Bergh. Dit betekent bij het hanteren van de strikte volgorde dat zij kunnen thuishoren bij de familie Van Riede of Van den Bergh. Doorslaggevend is de vernoemingnaam Alverade, waarop later uitvoerig wordt ingegaan, die onder de zeven kinderen waaronder vier dochters van Margaretha van Riede, getrouwd met Jan van Brakel, niet terugkeert. Zij is een zuster van Herbaren van Riede, die zelf alleen een bastaardzoon 'Hendrik Splinter' heeft.[23]

Om een en ander inzichtelijk te maken zijn de namen van de kinderen van Margaretha in een overzicht (kwartierstaat) zonder data geplaatst waarmee de herkomst van de voornamen, vooral de meisjes, voor een belangrijk deel herleid kan worden (geneagram 3).[24]
Aan de hand van dit overzicht valt te constateren dat de oudste dochter Machteld is vernoemd naar de vaderlijke grootmoeder, omdat deze naam als dochter ook bij de oudste broer van Jan van Brakel terugkeert. Elisabeth één van de oudste dochters van Arnoud van den Bergh is vermoedelijk vernoemd naar haar vaderlijke grootmoeder, waarmee de vernoeming van Elisabeth de tweede dochter van Margaretha naar haar overgrootmoeder van moederszijde kan worden bepaald. De derde dochter, Sophia, is zondermeer vernoemd naar haar vaderlijke overgrootmoeder. Voor de vierde en jongste dochter, Aleid, is het mogelijk dat zij vernoemd is naar haar moederlijke grootmoeder.

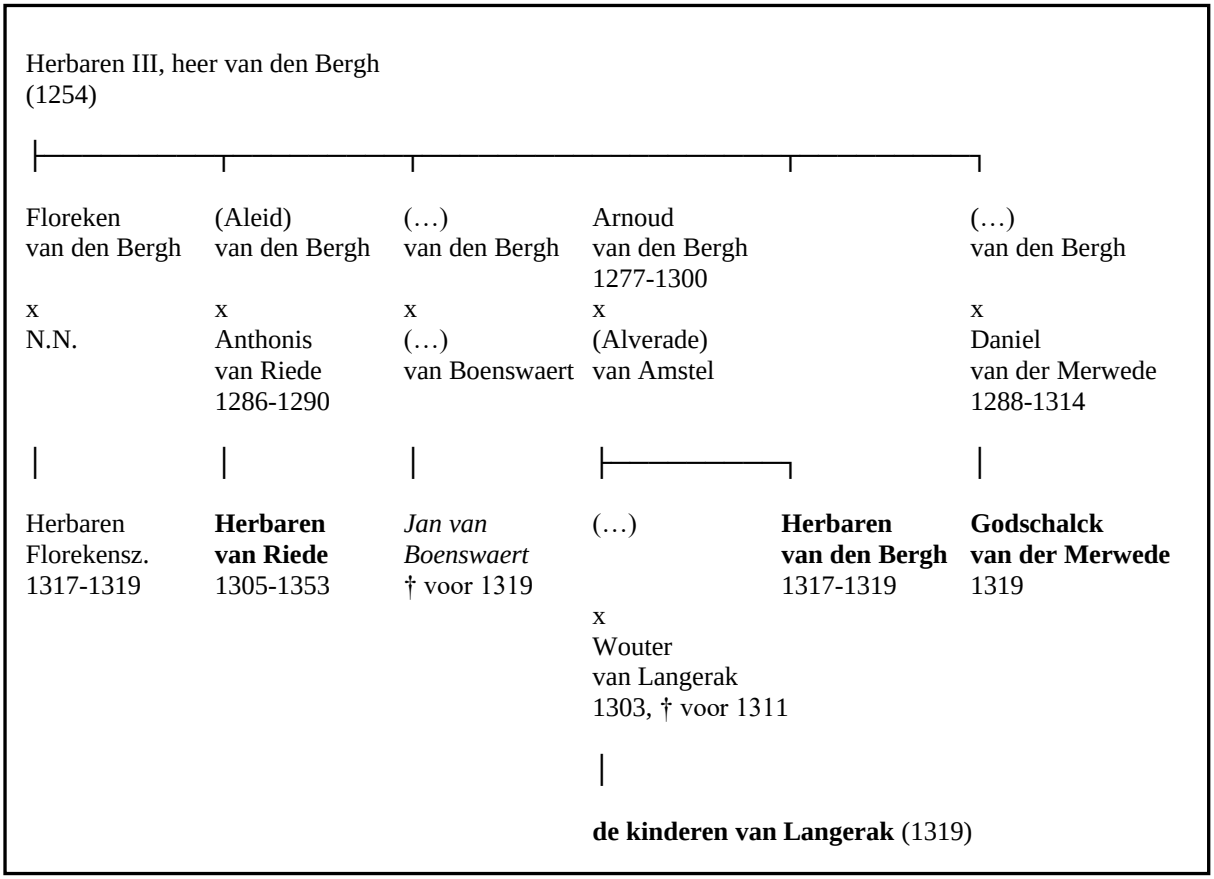
[23] Zie mijn publicaties: Van den Bergh – Van Liesveld (uit Lede-Arkel) en Van Riede (van Pendrecht, van IJsselmonde).
[24] Een publicatie over de familie Van Brakel is in voorbereiding.

Dit document is afkomstig van www.hogenda.nl
Klik hier voor het totale register van Genealogieën.

Geneagram 3. Vernoeming van de kinderen van het echtpaar Jan van Brakel en Margaretha van Riede.

De gevolgtrekking, die gemaakt kan worden, is dat de *kinderen van Langerak* in familierelatie staan tot de heren van den Bergh. In de volgende opstelling worden met in achtneming van de strikte volgorde van de 'gerechtigden' de staken in beeld gebracht (geneagram 4).

Geneagram 3. Opstelling van de 'gerechtigden' in de zoen van Jan van Boenswaert.

Dit document is afkomstig van www.hogenda.nl
Klik hier voor het totale register van Genealogieën.

In bovenstaande opstelling is uitgegaan van de veronderstelling dat met *de kinderen van Langerak* de kinderen zijn bedoeld van Wouter van Langerak, vermeld 1303. Dit omdat onder de omschrijving *kinderen van Langerak* minderjarige kinderen of in ieder geval kinderen, die nog onder voogdij staan, zijn bedoeld, en deze terminologie correspondeert met twee akten uit 1311, waarin sprake is van *de kinderen van Wouter van Langerak*.[25]
Deze twee akten zijn op een andere manier van belang omdat het hier om een belending van land, gelegen IJsselstein, gaat dat gelegen is naast het land van Agniese van Meerlo, getrouwd met Barend van Dorenweerde. Zij is een dochter van Jan van Meerlo en Aleid van Voorne, en kleindochter van Arnoud van Amstel en (Agniese) van Meerlo.[26] Met de wetenschap dat Arnoud van den Bergh, getrouwd is met een dochter van Arnoud van Amstel en (Agniese) van Meerlo, is het meer dan waarschijnlijk dat de kinderen van Wouter van Langerak dit land via hun moeder ofwel een dochter van Arnoud van den Bergh hebben geërfd. Daarbij komt dat van Arnoud van den Bergh drie dochters met naam bekend zijn, namelijk: Elisabeth, Agniese en Alverade.[27] Als de derde dochter, Alverade, vernoemd is naar haar moeder, ligt het voor de hand dat Alverade, dochter van wijlen Wouter van Langerak, is vernoemd naar haar moederlijke grootmoeder. Met andere woorden de vrouw van Arnoud van Liesveld zou op grond van de vernoeminggewoonte *Alverade* van Amstel hebben geheten.

Alverade van Langerak

Vermast heeft Alverade, dochter van wijlen Wouter van Langerak, toegeschreven als dochter van Wouter van Langerak (1285-1298) uit het geslacht Uten Goye.[28] Deze toeschrijving steunt op een aantekening ontleend aan een handschrift berustende in de Universiteitsbibliotheek te Utrecht, wellicht afkomstig van Booth aldus Vermast.[29]
Als kwartieren van ‘Gherrit Zoudenbalch alias Gerardus de Damasco, zoon van Gherard van Damassche en Alverade van Langherake’ worden opgegeven:

Zoudenbalch	Goy
Damas(s)che	Merwede

Op het eerste oog lijkt dit geloofwaardig, maar de kwartieren Goy en Merwede lijken verdacht veel op de toenamen van de getuigen en *maaksmannen* in 1314 (zie hierna). Klaarblijkelijk staat in het betreffende handschrift geen verwijzing naar een bron waaraan de kwartierwapens zijn ontleend, want dan had Vermast dat ongetwijfeld vermeld. Het stellige vermoeden is dat de kwartieren van Alverade zijn opgesteld aan de hand van de getuigen en niet steunen op een authentieke bron. Waarmee zowel Vermast als latere onderzoekers, inclusief ikzelf,[30] op het verkeerde been zijn gezet.
Hoe dan ook, chronologisch gezien is het onhoudbaar dat Alverade een dochter is van Wouter van Langerak uit het geslacht Uten Goye. Zij komt in aanmerking als dochter van Wouter van Langerak (1303) uit het geslacht Teylingen.[31] Vooral de vernoemingsnaam Alverade – een voornaam die niet zo vaak voorkomt – is, zoals hiervoor al is aangeroerd, richtinggevend geweest bij het vaststellen van de familierelatie met de heren van den Bergh. Nadat de conclusie

[25] Berkelbach van der Sprenkel, Oorkonden Bisschoppen, no. 223, d.d. 10-6-1311 en no. 226, d.d. 8-7-1311.
[26] De Keijzer, Borgen, blz. 87.
[27] De Keijzer, Van den Bergh – Van Liesveld. In deze publicatie wordt het bewijs geleverd dat Arnoud van den Bergh met een dochter van Arnoud van Amstel is getrouwd, en daarnaast de gegevens over zijn drie met naam bekende dochters gepubliceerd.
[28] Vermast, Uten Goye (1950), kolom 218.
[29] Vermast, Uten Goye (1950), kol. 218. Met verwijzing naar U.B. Utrecht, Cat. manuscript nr. 1828.
[30] De Keijzer, Borgen, blz. 69.
[31] De Keijzer, Uten Goye, blz. 170.

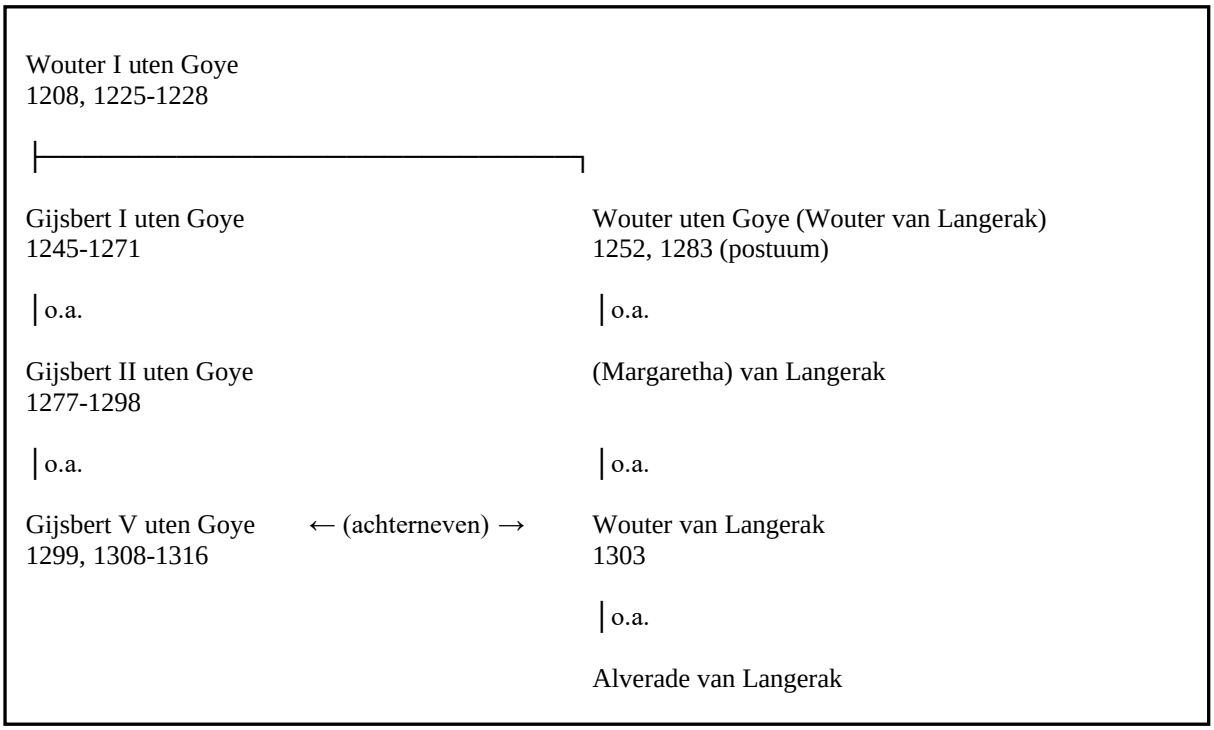
Dit document is afkomstig van www.hogenda.nl
Klik hier voor het totale register van Genealogieën.

was getrokken dat de vrouw van Arnoud van den Bergh zeer waarschijnlijk *Alverade* van Amstel heette, werd gezocht naar aanvullend bewijs. Bij het opslaan van de index op de namen van het Oorkondenboek van Holland en Zeeland trof ik 'Alverade, vrouwe van Meerlo' aan. Te mooi om waar te zijn, want dan zou zij ongetwijfeld de vrouw van Jan van Meerlo zijn waarmee de naam van zijn echtgenote zou berusten op een authentieke bron en daarmee de vernoeming van een kleindochter *Alverade* van Amstel logisch is.[32]
De verwijzing in de index leidde naar een oorkonde van 5 mei 1272, waarin slechts wordt gesproken over 'domina de Mierlaer'.[33] In de inventaris van het archief van de heren van Voorne komt een regest van die oorkonde voor waar staat '(Alverade), vrouwe van Mierlaer'.[34] Kort heeft deze informatie ongetwijfeld ontleend aan de genealogie Van Kuyc van Coldeweij, waarin de naam *Alveradis*, als echtgenote van 'Jacob II van Mirlaer (Meerlo)' tussen haakjes staat en dus een aanname is.[35] Het gaat hier om het adellijk geslacht Van Mierlaer afkomstig uit het huidige Meerlo in Noord-Limburg. Kortom, de index is op dit specifieke punt onjuist.

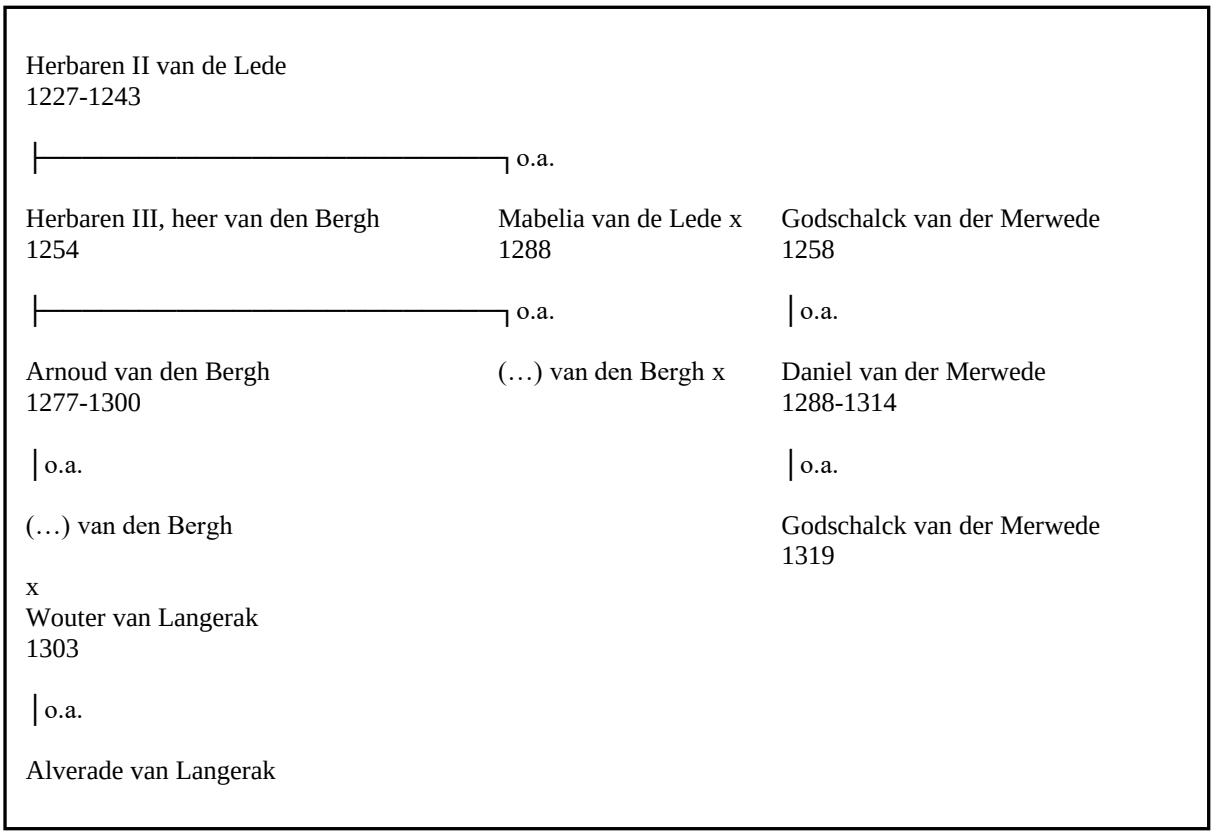
Zoals eerder al is aangehaald, zijn op 29 november 1314 de huwelijkse voorwaarden opgesteld tussen Gerard van Damassche en Alverade 'sinen wive die Woutersdochter was van Langherake.' Getuigen en *maaksmannen* van haar kant zijn Daniel van der Merwede, ridder, en Gijsbert, burggraaf van Utrecht.[36] De volgorde, waarin de getuigen van haar kant genoemd worden, zal enerzijds een gevolg zijn van hun status, ridder respectievelijk knaap, en anderzijds hun leeftijd. Bij het bepalen van de familieverwantschap tussen de getuigen en Alverade van Langerak zal Gijsbert, burggraaf van Utrecht, als lid van de familie Uten Goye ongetwijfeld optreden namens vaderszijde, en aldus zal Daniel van der Merwede, ridder, haar moederszijde vertegenwoordigen.
Om met vaderszijde te beginnen kunnen we vaststellen dat Gijsbert, burggraaf van Utrecht, identiek is aan Gijsbert V uten Goye (1299, 1308-1316), tweede burggraaf van Utrecht (1314-1316), knaap, zoon van Gijsbert II uten Goye, heer van Hagestein, en Margaretha van Teylingen. Gijsbert treedt dus op voor de dochter van zijn achterneef (geneagram 4).
Voor moederszijde treedt een Daniel van der Merwede, ridder, op. Er zijn in het jaar 1314 twee Daniels van der Merwede, beiden ridder, in leven. De eerste is Daniel IV van der Merwede, heer van de Merwede, vermeld 1296-1329, zoon van Daniel III van der Merwede, vermeld 1272-1281, terwijl de tweede Daniel van der Merwede, wordt vermeld in 1288, 1293 en 1303. Hij is een zoon van Godschalck van der Merwede, vermeld 1258, en Mabelia van de Lede, testeert 1288.[37] Omdat één van de 'gerechtigden' in 1319 Godschalck van der Merwede is, is zonder twijfel de tweede Daniel degene die in familieverwantschap staat tot Alverade van Langerak. Met deze vaststelling kan het niets anders zijn dat Daniel van der Merwede, vermeld 1288-1314, getrouwd is met een dochter van Herbaren III, heer van den Bergh. Met deze vaststelling is ook de genealogische opstelling betreffende deze tak van de familie Van der Merwede opgenomen in de Borgen gecorrigeerd.[38] Een complicerende factor is echter dat er dan sprake is van een huwelijk tussen neef en nicht, zonder dat er een huwelijksdispensatie bekend is. Echter het ontbreken van een dergelijk dispensatie in het Bullerium Trajectensis hoeft niet te betekenen dat die er niet is geweest. Daniel van der Merwede treedt dus op voor de dochter van zijn aangetrouwde neef (geneagram 5).

[32] De Keijzer, Borgen, blz. 39 (tabel VII).
[33] OHZ III, no. 1594, d.d. 5-5-1272.
[34] Kort, Voorne, blz. 11 (no. 13).
[35] Coldeweij, Van Kuyc, blz. 230.
[36] HUA, Verzameling Van Buchel-Booth, inv.nr. 458, d.d. 29-11-1314. Transcriptie (bijlage no. 1); Vermast, Uten Goye (1950), kolom 215-218.
[37] De Keijzer, Van der Merwede.
[38] De Keijzer, Borgen, blz. 69 (tabel XVI).

Dit document is afkomstig van www.hogenda.nl
Klik hier voor het totale register van Genealogieën.

Geneagram 4. Familieverwantschap tussen Gijsbert V uten Goye en Alverade van Langerak.

Geneagram 5. Familieverwantschap tussen Daniel van der Merwede en Alverade van Langerak.

Dit document is afkomstig van www.hogenda.nl
Klik hier voor het totale register van Genealogieën.

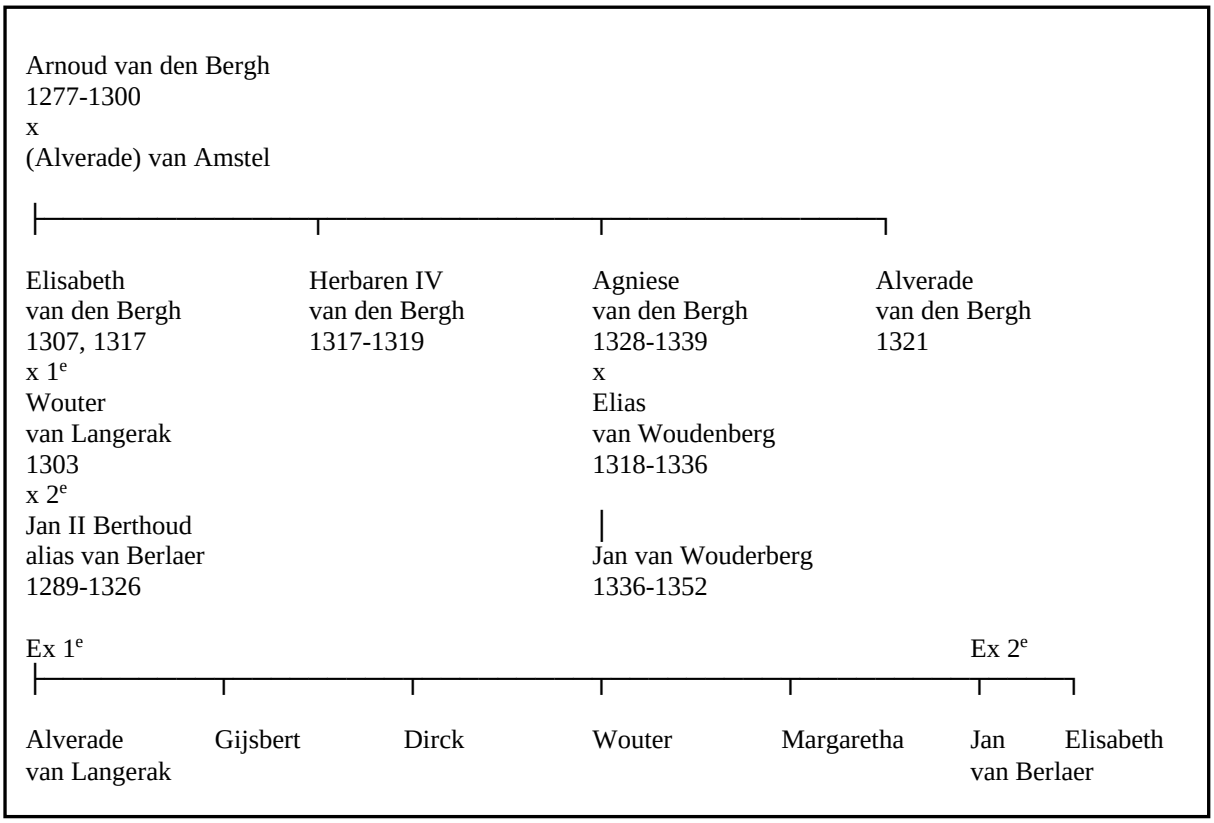
De vraag die nu gesteld moet worden wie de vrouw is van Wouter van Langerak, waarmee hij omstreeks 1300 is getrouwd.
Van Arnoud van den Bergh zijn drie dochters met naam bekend, namelijk: Elisabeth, Agniese en Alverade. Dat hij slechts drie dochters had blijkt uit een akte van 2 november 1328, waarin te lezen valt: '*Haire Arnt niet meer trauende kinder en hadde dan drie dochtere, behalve Harpare*'.[39] In de akte wordt door graaf Willem III aan Agniese, heer Arnoudsdochter van den Bergh, vrouw van Elias van Woudenberg, enige hoeven land toegekend, afkomstig van haar ouders en haar overleden broer Herbaren. Graaf Willem III kent haar een derde deel toe.
De vraag is hoe deze mededeling geïnterpreteerd moet worden en met name de term 'trauende'? De eerste ingeving is dat het hier gaat om 'getrouwde' kinderen ofwel drie getrouwde dochters behalve Herbaren, die ongetrouwd is gebleven. Bij het raadplegen van het Middelnederlandsch Handwoordenboek blijkt dat 'trauende' een ruimer begrip vertegenwoordigd dan alleen het 'getrouwd' zijn. Eén daarvan duidt op 'wettigheid' van kinderen. Desondanks blijft overeind staan dat Arnoud van den Bergh niet meer dan één zoon en drie dochters heeft gehad die volwassen zijn geworden.

Op 26 oktober 1321 doet Alverade, dochter van wijlen Arnoud van den Bergh, ridder, afstand van het goed afkomstig van haar vader en moeder ten behoeve van de heer van Arkel.[40] Omdat er geen gewag wordt gemaakt van een echtgenoot, zal zij op dat moment nog niet getrouwd zijn geweest. Dat zal dan tussen 1321 en 1328 hebben plaatsgevonden. Met wie zij getrouwd is, heb ik nog niet kunnen achterhalen. Zij valt als echtgenoot van Wouter van Langerak af.
Agniese van den Bergh, die recht deed gelden op het goed van haar overleden ouders en broer, en een derde deel kreeg toegewezen, komt voor vanaf 1328 en is dan getrouwd met Elias van Woudenberg. Elias van Woudenberg wordt vermeld vanaf 1318.[41] Zij is op 23 juni 1339 nog in leven en is dan weduwe.[42] Een eerder huwelijk van Agniese is niet uitgesloten, maar zij is lang genoeg in leven gebleven dat de kans waarin een relatie met de familie Van Langerak naar voren zou zijn gekomen aanmerkelijk zou toenemen. Die is er echter niet.
Daarmee blijft Elisabeth, de oudste dochter van Arnoud van den Bergh, over als kandidaat voor een huwelijk met Wouter van Langerak. Zij was blijkens een akte van 1317 getrouwd met Jan II Berthout, heer van Helmond.[43]
Jan II Berthout, heer van Helmond, wordt vermeld van 1289 tot 1326. Tussen 1294 en 1296 komt hij voor als 'heer van Nekkerspoel', vanaf 1295 wordt hij enkele malen genoemd als 'heer van Geel'. Van 1312 tot 1315 droeg hij de titel 'heer van Keerbergen'. In 1314 verwierf hij de stadsheerlijkheid Helmond. Vanaf die tijd komt hij onder die titel in de bronnen voor.[44]
Hij is een zoon van Jan I Berthout, heer van Grammane, en Maria van Mortagne.[45]
Elisabeth van den Bergh wordt in 1317 twee maal genoemd als echtgenote van Jan Berthout. Zij zal niet lang daarna zijn overleden. In ieder geval voor 15 februari 1323,[46] toen Jan II Berthout op die datum al hertrouwd blijkt te zijn met Margaretha van Heverlee.
Croene neemt zondermeer aan dat de kinderen Lodewijk II, Maria, Jan en Elisabeth allen uit het huwelijk met Elisabeth van den Bergh stammen. Hij noemt onder de kinderen ook nog een Sofia, maar daar is hij onzeker over.[47] Zij lijkt chronologisch gezien te behoren tot een eerdere

[39] Van Mieris II, bz. 527, d.d. 12-4-1332 (paasstijl = 28-3-1333).
[40] Kort, Grafelijke lenen Krimpenerwaard, blz. 329 [leen 12].
[41] Renting, Schepenkist-oorkonden, no. 188, d.d. 10-10-1318.
[42] Drossaers, Domeinraad II, no. 120, d.d. 23-6-1339.
[43] HUA, Archief Kapittel van Oudmunster, inv.nr. 1594-1, d.d. 8-4-1317; Hoek, Schieland, blz. 339.
[44] Godfried Croenen, *Familie en Macht. De Familie Berthout en de Brabantse Adel* (Leuven 2003), blz. 367.
[45] Croene, Berthout, blz. 340.
[46] Croene, Berthout, blz. 368.
[47] Croene, Berthout, blz. 387.

Dit document is afkomstig van www.hogenda.nl
Klik hier voor het totale register van Genealogieën.

generatie. Uit het tweede huwelijk met Margaretha van Heverlee stammen de kinderen Maria en Elisabeth.[48]
Opvallend is dat onder de kinderen van Lodewijk II van Berlaer de naam Elisabeth ontbreekt, maar wel de naam Katharina voorkomt die onbekend is in het geslacht Berthout.[49] Gezien het vroege optreden van Jan II Berthout, heer van Helmond, ziet het er naar uit dat hij een eerder huwelijk gesloten heeft en de voornaam Katharina is ingebracht door zijn eerste vrouw. In deze visie is hij voor 8 april 1317 voor tweede keer gehuwd met Elisabeth van den Bergh.
Dit houdt in dat Lodewijk II van Berlaer en Maria van Berlaer uit het eerste huwelijk stammen en Jan van Berlaer (heeft een zoon Arnold, ongetwijfeld vernoemd naar Arnoud van den Bergh) en Elisabeth van Berlaer uit het tweede huwelijk zijn gesproten.
Elisabeth van den Berghe komt als oudste van de drie dochters het meest in aanmerking als vrouw van Wouter van Langerak. Door haar vertrek naar Noord-Brabant (Helmond) en vroegtijdig overlijden (tussen 1317 en 1323) is zij buiten beeld geraakt (geneagram 6).

Geneagram 6. Het gezin van Arnoud van den Bergh.

Conclusie

1. Wouter van Langerak, vermeld 1303, is getrouwd met een dochter van Arnoud van den Bergh. Dit steunt op de volgende feiten:

1311 de kinderen van Wouter van Langerak hebben land, gelegen IJsselstein, dat zo als het zich laat aanzien afkomstig is van hun moeder, waarbij de filiatie tussen Arnoud van den Bergh en Arnoud van Amstel vast staat.[50]

[48] Croene, Berthout, blz. 369.
[49] Croene, Berthout, blz. 386.
[50] Berkelbach van der Sprenkel, Oorkonden Bisschoppen, no. 223, d.d. 10-6-1311 en no. 226, d.d. 8-7-1311.

Dit document is afkomstig van www.hogenda.nl
Klik hier voor het totale register van Genealogieën.

1319 de kinderen van Langerak zijn gerechtigd in de zoen van Jan van Boenswaert, waaruit de familieverwantschap met de familie Van den Bergh blijkt.[51]

1322 Gijsbert van Langerak en Arnoud van Liesveld verlenen op 26 december 1322 aanvullende bepalingen aan de stad van Nieuwpoort. Zoals hiervoor al is gememoreerd verzochten zij – omdat zij beiden geen zegel hebben – heer Jan van Arkel de brief te zegelen. Jan, heer van Arkel, verklaarde 'om bede wille onsen *neven* Gijsbert ende Arnout voorss., soe hebben wij desen brieve besegelt met onsen segelen'.[52]

1360 Heer Herbaren van Liesveld houdt in dat jaar de helft van de (koren- en smalle)tienden van Gelkenes en Kortland in leen van de heren van Langerak, waarin eveneens een erfenis te zien is van de kinderen van Wouter van Langerak.[53]

2. Van de drie dochters van Arnoud van den Bergh komt de oudste dochter, Elisabeth van den Bergh, het meest in aanmerking als vrouw van Wouter van Langerak.

[51] NA, Archief van de Graven van Holland, inv.nr. 289, fol. 4v-5r, d.d. september/oktober 1319.
[52] Telting, Nieuwpoort, blz. 17, d.d. 26-12-1322 (ten onrechte daar gedateerd op 15-5-1322).
[53] Kort, Leenkamer Langerak, blz. 5 [leen 6].

Dit document is afkomstig van www.hogenda.nl
Klik hier voor het totale register van Genealogieën.

Bijlage

Transcriptie van de akten die bij het schrijven van bovenstaande publicatie een belangrijke rol hebben gespeeld. Bij twijfel wordt geadviseerd het origineel te raadplegen.

1. Huwelijkscontract tussen Gherard van Damasche en Alverade van Langerak, d.d. 29-11-1314.[54]

Wy Daniel van der Merwede, ridder, Ghisebrecht van den Goye, borchgrave tUtrecht, Vrederic Soude van Damasche ende Tideman Grawart, doen kont alle den ghenen die desen brief sellen sien of horen lesen, dat wi daer over waren ende makemannen waren, vander vergaderinghe des huwelics tuschen Gherarde van Damasche ende Alverade, sinen wive die Wouters dochter was van Langherake. In dere maniren dat Gherard voerseyt maken soude ende maken sel van sinen goede Alverade, sinen wive vorghenoemt, tot hare rechter liiftocht viif ende tvintich pont ghelts iaerlyx suarte tornoyse ende goeden groten coninx tornoysen voer sestien pennighe ende enen goeden hollantschen voer tue penninghe gherekent. Dit dusghedanighen vorwarden waer dat sake dat Gherard voerseyt eer storve eer Alveraed siin wiif sonder wittelike bort van hare so sel Alveraed vorghenoemt vt gaen mit sulken goede alse si an Gherarde horen man brochte ende mit desen vorghenoemden viif ende tvintich ponden te liiftocht maer waer dat sake dat Gherard vorghenoemt wittelike bort after hem late bi hare so is Alveraed voerseyt deser vorghenoemder liiftocht quite. Voert siint vorwarden waer dat sake dat Alveraed vorghenoemt eer storve eer Gherard hoer man sonder wittelike bort van hem so sellen horen erfnamen vt gaen mit sulken goede alse si an Gherarde horen man vorghenoemt brochte sonder alrehande archeyt. In orconde deser dinghe so heb wi Daniel van der Merwede, ridder, Ghisebrecht van den Goye, borchgrave tUtrecht, Vrederic Soude van Damasche ende Tideman Grawart makemannen vorghenoemde onse seghelle an desen brief gedaen. Ghegheven int jaer ons heren dusent drehondert ende viertiene in Sinte Andries avont. De zegels ontbreken.

2. De zoenovereenkomst tussen 1318 en 1321 (meer waarschijnlijk september/oktober 1319).[55]

Jan van Berghen, baeliu van Zuitholland, maken cont etc. dat mijn here die grave een segghen of hadde met minen here Janne van Henegouwen van alre werre tuisken heren Herbaren van Riede, Jans maghe van Boenswaerde, horen maghe ende den kindere van Langherake, Herbaren van den Berghe ende hore maghe ende hore vriende op die een zide, ende die van Sconhoven ende hare macht ende hore vriende ende hore helpers op die ander zide, van allen doetslaghe, van allen tuyste ende van allen scade die tvischen die voers. partien gheweest hevet toet desen daghe toe.
In den eersten so was hoer segghen dat die van Sconhove voetvalle doen zullen ten eerste daghe Jans maghe van Boenswerde met twe hondert manne, ende opstaen ende worden manne, ende tot elken daghe man worden met II^{C} mannen; vort cloestre winninghe doen tusschen Maese ende Sipe alse sede ende ghewoente es, Jans siele te ghenaden, ende die brieve daer of opteghevene te lesten daghe. Voert sulmen Janne ghelden VI^{C} lb. swarter Tornoyse, enen groten Tornoyse vor XVI penninghen of enen goeden Hollandschen penninc voer II swarte Tornoyse, hier of sullen gaen III^{C} lb. swarter Tornoyse ter erfsoene ende ter maechzone ende III^{C} lb. swarter Tornoyse ter voersone;
ende die van Scoenhoven zullen Hoelen gelden hondert lb. swarter Tornoyse, des sullen gaen ter erfzone ende ter maechsone L lb. Tornoyse ende ter voersone L lb. Tornoyse, ende die zullen ghaen daert mijn here den grave goet donket bi den ghenen die hiere toe setten sal; ende den voetval van Hoelen salmen doen met L manne.

[54] HUA, Verzameling Van Buchel Booth, inv.nr. 458, d.d. 29-11-1314.
[55] NA, Archief van de Graven van Holland, inv.nr. 289, fol. 4v-5r, d.d. september/oktober 1319. Gebruik is gemaakt van de teksteditie zoals gepubliceerd op: www.historici.nl. Op deze website zijn ook de overwegingen te vinden over de waarschijnlijke datering.

Dit document is afkomstig van www.hogenda.nl
Klik hier voor het totale register van Genealogieën.

Voert so sullen die van Scoenhoven gheven I½C lb. swarter Tornoyse ende die zullen gaen derse mijn here die grave setten sal toit sinen verclaren of dien hijt beveelt, ende daer of sal hi versien heren Harbaren van Riede, den kindere van Langherake, Hardbaren van den Berghe, Godscal[56] van der Merwede ende den ghenen die mijn heren dunket dats werdich sijn.
Ende hier of sal wezen die eerste dach des sonnendaghes na sinte Baven dach die naestcomet ende die ander dach sal wezen des sonnendaghes na onser Vrowen dach te lichtmisse die naestcomet ende die leste dach sal wesen des sonnendaghes nae Beloken Paeschen die naestcomet. Ende dese sone ghebiet mijn here die grave te houden elken man op sijn lief ende sijn goed, sonder archlist. Ende offer iet in tebeteren es, dat hevet mijn here tot sine verclaren.
Ende hier of sijn borghe dese sone te houden ende te doen houden: here Harbare van Riede, Harbare van den Berghe, Wier van Bonswerde, Arnoud die persoen sijn broeder, Jans Oliviers sone, Reynboud Soebars, Wolfert her Willaems broder van Wijffliet ende Jan Wissen sone van Hardincfelt.[57] Vort so sijn borghen die soen te houden van der Hoelen: Gherard van der Are, Helle Neletors sone van Hardincvelt, Clais Sentie sone ende Gherard al die Werlet.[58]
[Dienstaantekening:] Per episcopum Zudensem, dominum Symon de Benthem, Gerard de Raephorst et alios.

[56] Verbeterd uit: Sodscal van der Merwede.
[57] Kort, Leenkamer Blois, blz. 522 [leen 242]: Jan Wisse van Hardinxveld droeg op 21-10-1348 een stuk leenland, gelegen bij de kerk van Willige Langerak, over aan Willem van Bekkevoort.
[58] Verbeterd uit: Gherard Al de werlet.

Dit document is afkomstig van www.hogenda.nl
Klik hier voor het totale register van Genealogieën.

Verwijzingen naar gedrukte bronnen en literatuur

J.W. Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten van oorkonden betreffende de Bisschoppen van Utrecht uit de jaren 1301-1340* (Utrecht, 1937). [Oorkonden Bisschoppen]

S.W.A. Drossaers, *Het archief van de Nassause Domeinraad.* Tweede deel (’s-Gravenhage, 1955). Regestenlijst. [Domeinraad II]

C.N.W.M. Glaudemans, *Om die wrake wille. Eigenrichting, veten en verzoening in Laat-Middeleeuws Holland en Zeeland (ca.1350 – ca. 1550*) (Leiden, 2003) [Om die ware wille]

Jan van Herwaarden e.a., *Geschiedenis van Dordrecht tot 1572* (Hilversum, 1996). [Geschiedenis Dordrecht]

C. Hoek, De oudste heren van Rhoon. Een bijdrage tot de geschiedenis van enkele geslachten, gegoed in de verdronken Riederwaard, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 86 (1969). [Rhoon]

P.W.A. Immink en A. Johanna Maris, *Registrum Guidonis. Het zogenaamde register van Guy van Avesnes Vorst-Bisschop van Utrecht (1301-1317). Met aansluitende stukken tot 1320* (Utrecht, 1969). [Registrum Guidonis]

B. de Keijzer, *De borgen voor Gijsbert van Amstel en Herman van Woerden* (Rotterdam, 2011). [De Borgen]

B. de Keijzer, De Heren Van Langerak, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 132 (2015). [Van Langerak-1]

B. de Keijzer, Bewijsvoering in de genealogie in het bijzonder met betrekking tot middeleeuwse (adellijke) families, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 71 (2016). [Bewijsvoering]

B. de Keijzer, De Heren Uten Goye, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 136 (2019). [Uten Goye]

B. de Keijzer, Catharina van de Nesse, de vrouw van Willem van Montfoort, en een zoenovereenkomst uit 1309 (Emmen, 2020). [Zoenovereenkomst 1309]

B. de Keijzer, Van den Bergh – Van Liesveld (uit Lede-Arkel) (Emmen, 2020). Gepubliceerd op HoGenDa. [Van den Bergh – Van Liesveld]

B. de Keijzer, Van der Merwede (Emmen, 2020). Gepubliceerd op HoGenDa. [Van der Merwede]

B. de Keijzer, Van Riede (van Pendrecht, van IJsselmonde) (Emmen, 2020). Gepubliceerd op HoGenDa. [Van Riede]

A.C.F. Koch (ed), *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*. [OHZ]
Deel I: eind van de 7e eeuw tot 1222 (’s-Gravenhage, 1970).
Deel II: 1222 tot 1256 (Assen/Maastricht, 1986).
Deel III: 1256 tot 1278 (Assen/Maastricht, 1992).
Deel IV: 1278 tot 1291 (Assen, 1997).
Deel V: 1291 tot 1299 (Den Haag, 2005).

J.C. Kort, *Het archief van de Heren van Voorne, Burggraven van Zeeland, 1272-1371* (’s-Gravenhage, 1972). [Van Voorne]

Dit document is afkomstig van www.hogenda.nl

Klik hier voor het totale register van Genealogieën.

J.C. Kort, Repertorium op de lenen van Langerak, 1360-1657, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 31 (1976). [Leenkamer Langerak]

J.C. Kort, Leenkamers van de Graven van Blois, 1282-1650, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 40 (1985). [Leenkamer Blois]

J.C. Kort, Repertorium op de Grafelijke lenen in de Krimpenerwaard, 1220-1650, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 42 (1987). [Grafelijke lenen Krimpenerwaard]

Frans van Mieris, *Groot Charterboek der Graaven van Holland, van Zeeland en Heeren van Vriesland, beginnende Met de eerste en oudste Brieven van die Landstreeken, en eindigende met den dood van onze Gravinne, Vrouwe Jacoba van Beyere, in 4 delen* (Leyden, 1753-1756). [Van Mieris]

H.J. Smit, *De rekeningen der graven en gravinnen uit het Henegouwsche huis. Inleiding* (Utrecht, 1939). [Inleiding rekeningen]

A. Telting, Oude rechten van Nieuwpoort, in: *Verslagen en Mededelingen Vereniging tot Uitgave bronnen van het oud vaderlands recht* 4e deel (1899). [Nieuwpoort]

P.G.F. Vermast, De Heeren van Goye, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 66 (1949) en jrg. 67 (1950). [Uten Goye]

Dit document is afkomstig van www.hogenda.nl

Klik hier voor het totale register van Genealogieën.